

รูปที่ ๑ พระคันธารราษฎร์ ปางขอมณ
สมัยรัชกาลที่ ๑ ในหอพระคันธารราษฎร์
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระพุทธรูป

สำคัญ

สมัยรัตนโกสินทร์

ม.จ.สุภัทรรติศ ดิศกุล

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงประดิษฐานกรุงเทพมหานครพระมหานครฯ ขึ้นเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้ว ก็ได้ทรงพยายามสร้าง และทะนุบำรุงวัดวาอารามให้เหมือนเมื่อครั้ง พระนครศรีอยุธยา

แต่สำหรับพระพุทธรูปนั้นมิใคร่จะได้ทรงสร้างขึ้นใหม่ เพราะได้โปรดฯ ให้เชิญพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ซึ่งชำรุดอยู่ที่หัวเมืองเหนือและภาคกลางของประเทศไทยเนื่องจากการรบพุ่งกับประเทศพม่า ลงมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงเทพฯ คือ จากเมือง พิษณุโลก สวรรคโลก สุโขทัย ลพบุรีและพระนครศรีอยุธยา เป็นจำนวนถึง ๑๒๔๘ องค์ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปแบบสุโขทัย อุ้มทอง และอยุธยา

พระพุทธรูปเหล่านี้โปรดฯ ให้เป็นพระประธานตามวัดต่าง ๆ ที่เหลือจากนั้นโปรดฯ ให้ส่งไปประดิษฐานเป็นพระระเบียง แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่าพระระเบียงสัมฤทธิ์เหล่านี้ได้ปั้นปูนหุ้มแปลงเป็นพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์เสียทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นว่าในขณะนั้นไทยเรากำลังรบพุ่งกับพม่าเข้าศึกติดพันกันอยู่จึงโปรดฯ ให้ซ่อนไว้ไม่ให้พม่าทราบว่ามีทองสัมฤทธิ์อยู่ภายใน

รูปที่ ๒ พระประธานในพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ

รูปที่ ๓ พระพุทธรูปยืนอยู่ด้านหน้า
พระพุทธรูปจักรอยู่ด้านหลัง ในหอพระสุราลัยพิมาน
พระบรมมหาราชวัง

รูปที่ ๕ พระพุทธรูปปางยืนอยู่ด้านหน้า พระพุทธจักรพรรดิอยู่ด้านหลัง ในหอพระสุราลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง

เกี่ยวกับการที่โปรดฯ ให้เชิญพระพุทธรูปลงมาแต่หัวเมืองเหนือครั้งนี้ ที่แลเห็นได้ชัดก็คือเมื่อทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ และเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) ได้โปรดฯ ให้ก่อพระเจดีย์องค์ใหญ่คือพระเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณสวมซากพระพุทธรูปซึ่งทรงนามว่าพระศรีสรรเพชญ์ไว้ภายใน

พระศรีสรรเพชญ์องค์นี้สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งพระนครศรีอยุธยา โปรดให้หล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๓ เป็นพระพุทธรูปยืนสูง ๘ วา (๑๖ เมตร) หล่อด้วยสัมฤทธิ์หุ้มทองคำทั้งพระองค์ ประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา เมื่อเสียดกรุงฯ แก่พม่าครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าลอกทองคำที่หุ้มพระองค์ไปหมด ภายหลังพระอารามนั้นทิ้งร้างพระวิหารพังทับพระพุทธรูปปฏิมากรศรีสรรเพชญ์แตกหักบอบสลายมาก เมื่อทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ โปรดฯ ให้เชิญลงมา หมายถึงทรงปฏิสังขรณ์ให้เป็นรูปกันตั้งถ่าอย่างพระโลกนาถ ซึ่งโปรดฯ ให้อัญเชิญลงมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์เช่นเดียวกัน แต่พระศรีสรรเพชญ์ชำรุดมากนัก จะปฏิสังขรณ์ให้คงตามรูปเดิมไม่ได้ จึงทรงพระราชดำริจะเอาสัมฤทธิ์รวมหลอมหล่อเป็นพระพุทธรูปขึ้นใหม่ ครั้นมีพระราชบัญชาแก่พระสงฆ์ราชาคณะมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานพร้อมกันถวายพระพรว่า ที่จะเอาสัมฤทธิ์อันเป็นพระพุทธรูปอยู่แล้ว กลับหลอมหล่อใหม่เห็นไม่สมควร จึงโปรดฯ ให้เชิญเข้าบรรจุไว้ในพระเจดีย์

สำหรับวัดพระเชตุพนฯ นี้ได้โปรดฯ ให้เชิญพระพุทธรูปเก่า ๆ มาประดิษฐานไว้หลายองค์ เช่น พระพุทธรูปซึ่งเป็นพระประธานวัดศาลาสีหะนำ (วัดกุหาสวรรค์) กรุงเทพมหานครเชิญมาปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ ถวายพระนามว่าพระพุทธรูปปฏิมากร พระโลกนาถซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืน สูง ๒๐ ศอก (๑๐ เมตร) ประทับหิ้ง เชิญมาแต่วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้วประดิษฐานไว้ในพระวิหารทิศตะวันออกมุขหลังพระพุทธรูปวัดเขาอินทร์เมืองสวรรคโลก หล่อด้วยนากเชิญลงมาปฏิสังขรณ์ด้วยนากเสร็จแล้ว ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานใน

พระวิหารทิศตะวันออก พระพุทธรูปเชิญลงมา
แต่พระนครศรีอยุธยา ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว
ประดิษฐานไว้ในพระวิหารทิศใต้ พระพุทธรูป
เชิญลงมาแต่เมืองลพบุรี ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว
ประดิษฐานไว้ในพระวิหารทิศตะวันตกและยังมี
พระพุทธรูปหล่อใหม่ ประดิษฐานไว้ในพระ
วิหารทิศเหนือ ครั้นเสร็จการฉลองพระอาราม
แล้ว ภายหลังทรงพระกรุณาให้เชิญพระพุทธรูป
ในพระวิหารทิศใต้และทิศตะวันตกไปประดิษ
ฐานไว้ ณ พระวิหารวัดมหาธาตุฯ และให้
เชิญพระพุทธรูป ๒ องค์ซึ่งเชิญลงมาแต่เมือง
สุโขทัยทรงพระนามว่า พระพุทธชินราชประดิษ
ฐานไว้แทนที่ในวิหารทิศใต้ และอีกองค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่าพระพุทธชินสีห์ ประดิษฐานไว้
ในวิหารทิศตะวันตก

ในสมัยรัชกาลที่ ๑(พ.ศ. ๒๓๒๕-
๒๓๕๒) นี้ได้โปรดฯ ให้สร้าง
พระคันธารราษฎร์ปางขอฝนขึ้นเพื่อ
ใช้ในการพระราชพิธีพืชมงคล
ปัจจุบันรักษาอยู่ในหอพระคัน
ธารราษฎร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ องค์
พระสูง ๖๕ ซม. มีลักษณะดังต่อไปนี้คือ รัศมีเป็นรูปบัวตูมหรือลูก
แก้ว พระพักตร์ไม่ค่อยสวยงาม
มากนัก ครอบจีวรตามแบบจีน
พระหัตถ์ขวากวักเรียกเม็ดฝน
พระหัตถ์ซ้ายรองรับเม็ดฝน ประ
ทับนั่งขัดสมาธิราบ (รูปที่ ๑)

ที่เรียกว่าพระคันธารราษฎร์นั้นหาได้เกี่ยว
ข้องกับศิลปะคันธารราษฎร์ทางทิศตะวันตกเฉียง
เหนือของประเทศอินเดียไม่ แต่อาจมาจากเรื่อง
ราวที่กล่าวว่าเป็นแคว้นคันธาระทางทิศตะวัน
ตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย นั้น มีพระยา
นาคนหนึ่งชื่ออลาปัตร หรืออรวาล เป็นผู้
ให้หน้า แต่แรกได้ทำให้เกิดน้ำท่วมในแคว้นนั้น
แต่ต่อมาเมื่อหันมานับถือพระพุทธศาสนา
แล้ว จึงได้ให้หน้าทำให้อันนั้นเกิดความสม
บูรณ์พูนสุข ด้วยเหตุนี้จึงเรียกพระพุทธรูป
ปางขอฝนว่าพระคันธารราษฎร์

เกี่ยวกับพระคันธารราษฎร์สมัยรัชกาล
ที่ ๑ นี้ยังมีเรื่องราวต่อมาอีกคือ มีพระพุทธรูป
อีกองค์หนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและปัจจุบัน
รักษาอยู่ในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัด
เพชรบุรี ตามตำนานของวัดกล่าวว่าพระพุทธรูป
องค์นี้สร้างในสมัยอยุธยา พระบาทสม
เด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยโปรดฯ ให้
อัญเชิญขึ้นมาไว้ที่กรุงเทพฯ และต่อมาเมื่อทรง
สร้างพระนครคีรีขึ้นบนยอดเขามไหศวรรย์
(เขาวัง) แล้วจึงโปรดฯ ให้คืนมาไว้ที่วัดใหญ่
สุวรรณาราม เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นี้มี
ลักษณะคล้ายพระคันธารราษฎร์สมัยรัชกาลที่ ๑
มาก จึงน่าจะว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยา
ได้หรือไม่หรือจะหล่อเลียนแบบพระคันธารราษฎร์
สมัยรัชกาลที่ ๑

ในสมัยนี้ยังมีพระประธานในพระ
อุโบสถและวิหารในวัดมหาธาตุฯ ที่กรุงเทพฯ
อีก ซึ่งสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท
คงจะโปรดฯ ให้สร้างขึ้น เพราะพระองค์ทรง
ปฏิสังขรณ์วัดนี้ตั้งแต่ยังมีนามว่าวัดสลัก
เปลี่ยนชื่อเป็นวัดนิพนธารามวัดพระศรีสรร
เพชญ์ แล้วจึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดมหาธาตุฯ เป็น
พระพุทธรูปก่ออิฐปูนประกอบ ประทับนั่ง
ขัดสมาธิราบปางมารวิชัย พระรัศมีเป็นเปลว
ขมวดพระเศวตกลม พระพักตร์มีลักษณะ
เป็นแบบอุทองและอยุธยาผสมกัน คือพระ
พักตร์ค่อนข้างเป็นสี่เหลี่ยมและสีพระพักตร์ไม่
ค่อยแสดงชีวิตจิตใจ นิ้วพระหัตถ์เสมอกันทั้ง
สี่นิ้ว ฐานพระพุทธรูปเป็นเส้นอ่อนโค้งอัน
แสดงให้เห็นว่ายังคงรักษาแบบศิลปะอยุธยา
ตอนปลายไว้ (รูปที่ ๒)

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ยังโปรดฯ ให้หล่อ
พระพุทธรูปสัมฤทธิ์หุ้มทองคำทรงเครื่องขึ้น
๒ องค์ เป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร (ประ
ทานอภัยทั้งสองพระหัตถ์) สูง ๒.๑๔ เมตร องค์
หนึ่งถวายพระนามว่าพระพุทธจุลฉัตร อุทิศ
ถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถคือ สมเด็จพระ
ปฐมบรมมหาชนก อีกองค์หนึ่งถวายพระนาม
ว่าพระพุทธจักรพรรดิ ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นการ
บำเพ็ญพระราชกุศลในส่วนพระองค์ ปัจจุบันนี้ทั้ง
สององค์ประดิษฐานอยู่ในหอพระสุราลัยพิมาน
ในพระบรมมหาราชวัง พระพุทธจุลฉัตรนั้นอาจ
นับได้ว่าเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์แรก
ในสมัยรัตนโกสินทร์ (รูปที่ ๓ และ ๔)

สำหรับในสมัยรัชกาลที่ ๒

(พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗) ปรากฏว่าใน พ.ศ.
๒๓๖๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
โปรดฯ ให้บูรณะวัดแจ้ง และพระราชทานนาม
ใหม่ว่าวัดอรุณราชวราราม ดังมีความปรากฏ
ในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ ของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ดังต่อไปนี้ "ส่วนวัดแจ้งนั้นทรงสร้างพระ
อุโบสถใหม่" มีพระระฆังล้อมรอบพระประธาน
ในพระอุโบสถเมื่อขึ้นหุ่น พระบาทสม
เด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงปั้นด้วยฝีพระ
หัตถ์ และสร้างพระวิหารด้วย ส่วนกุฏิพระสงฆ์
นั้นที่สร้างครั้งรัชกาลที่ ๑ รั้วกันแต่พอให้พระ
สงฆ์มาอยู่ได้ ยังไม่เรียบร้อย จึงโปรดฯ ให้ขอ
แรงพระราชวังสนามจันทร์และข้าราชการช่วยทำ
กุฏิพระสงฆ์เป็นตึกขาคะเดือปูน ครั้นการ
สำเร็จจึงได้มีงานฉลองในปัจุบันโรงโศภน (พ.ศ.
๒๓๖๓) นี้แล้วละครหลวงโรงเล็ก เล่าเรื่องราม
เกียรติ์คือนุศลพ ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์บท
ขึ้นใหม่ พระราชทานนามพระอารามเปลี่ยน
ใหม่ว่าวัดอรุณราชวราราม (ส่วนพระปรางค์
ใหญ่นั้น เมื่อในรัชกาลที่ ๒ เป็นแต่ได้กะที่ลง
มือขุดราก การค้างอยู่ตลอดรัชกาลถึงรัชกาล
ที่ ๓ ทรงสถาปนาอีกครั้งหนึ่ง ทรงสร้างพระ
ปรางค์ใหญ่กับกุฏิที่เป็นตึกก่ออิฐกับสิ่งอื่นอีก
หลายอย่าง) พระประธานองค์นี้ถวายพระนาม
ว่าพระพุทธธรรมิสาราช เป็นพระพุทธรูปประ
ทับนั่งขัดสมาธิราบปางมารวิชัย นิ้วพระหัตถ์
เท่ากันทั้งสี่นิ้ว (รูปที่ ๕) ถ้าสังเกตดูพระพักตร์
ซึ่งทรงปั้นเองจะเห็นว่างามแบบรูปหุ่นอันเป็น
พระพุทธรูปแบบสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ฐานยัง
คงอ่อนโค้งตามแบบสมัยอยุธยาตอนปลาย

นอกจากนี้ยังมีอีกเรื่องหนึ่งในสมัยรัชกาล
ที่ ๒ เกี่ยวกับพระศรีศากยโมณีที่วัดสุทัศน
ซึ่งมีข้อความแตกต่างกันระหว่างพระราช
พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๒ ของ
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์กับของสมเด็จพระกรมพระ
ยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งข้าพเจ้าจะขอคัดมาลงไว้
ต่อไปนี้

ฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มีดังนี้
คือ

"ในปีมะเมีย (พ.ศ. ๒๓๖๕) นั้น พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๒) ทรง
พระราชดำริว่าพระโต (พระศรีศากยโมณี) ซึ่ง
ประดิษฐานอยู่ที่เสาชิงช้านั้น พระบาทสม

รูปที่ ๕ พระพุทธธรรมนิมิตราช พระประธานในพระอุโบสถวัดอรุณฯ

เด็จพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๑) เที่ยงลงมาไว้เพื่อพระราชดำริจะทำวัดขึ้นในคลองพระนครเป็นวัดใหญ่กึ่งวัดหนึ่ง การก็ยังหาได้ทำไม่ได้ จะต้องฉลองพระเศษพระคุณเสียให้แล้ว มีพระราชดำรัสให้เจ้าพนักงานจัดการทำพระวิหารใหญ่ขึ้น องค์พระพุทธรูปนั้นทรงทอดพระเนตรเห็นว่าพระเศษย่อมไปกว่าพระองค์ไม่สมกัน จึงให้ช่างถอดออกหล่อพุทธพระเศษพระพักตร์ให้ใหญ่ขึ้น แล้วพระหัตถ์ของเดิมนั้นสั้น ๆ ยาว ๆ อยู่ ก็โปรดฯ ให้ต่อนิ้วพระหัตถ์ให้เสมอกันเหมือนอย่างพระพุทธรูปทุกวันนี้ ครั้นการแล้วก็ได้เชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนพระวิหาร พระวิหารนั้นยังค้างอยู่แต่ข้อฟ้า ไบระกาหางหงส์ แลกรอื่น ๆ ก็ยังมีได้กระทำ"

ส่วนของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงราชานุภาพมีแต่เพียงว่า

"ในปีมะเมียจัตวา (พ.ศ. ๒๓๖๕) นั้น ทรงพระราชดำริว่า พระโศภนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้เชิญลงมาจากรวัดพระมหาธาตุเมืองสุโขทัย แลให้สร้างวัดประดิษฐานไว้กลางพระนครที่ใกล้เสาชิงช้า โดยทรงพระราชดำริจะสร้างวิหารใหญ่ขนาดวิหารวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามที่กรุงเทพฯ พระวิหารนั้นยังค้างอยู่ จึงโปรดฯ ให้สร้างพระวิหารนั้นต่อมาจนยกเครื่องบนเสร็จค้างอยู่แต่ยังมีได้ยกข้อฟ้า ไบระกา อนึ่ง บานประตูพระวิหารนั้น โปรดฯ ให้สลักลายซุกด้วยไม้แผ่นเดียว กรมหมื่นจิตรภักดี (พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าหัวบ) เป็น

นางงาน เมื่อคิดอย่างสำเร็จแล้ว ให้ยกเข้ามาในห้องพระโรง ทรงสลักด้วยมีพระหัตถ์ก่อนแล้วจึงให้ช่างทำต่อไป"

ข้อนี้ควรวินิจฉัยว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชดำรงราชานุภาพจะไม่ทรงเชื่อที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์เขียนไว้หรืออย่างไรเกี่ยวกับองค์พระศรีสากยมุนีจึงทรงตัดออกเสียทั้งหมดความจริงการพอกพระพักตร์พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ถ้าไม่หล่อใหม่ก็อาจจะเป็นการยาก และพระพักตร์พระศรีสากยมุนีในปัจจุบันก็ยังคงเป็นแบบสุโขทัยอยู่ สำหรับนิ้วพระหัตถ์นั้นถ้าของเดิมไม่เท่ากันจริง ก็ไม่อาจเข้ารวมหมู่กับพระพุทธรูปราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดาซึ่งมีนิ้วพระหัตถ์เท่ากันได้ พระศรีศาสดานี้แน่นอนจะเป็นองค์เดียวกับพระพุทธรูปที่มีกล่าวไว้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๔ และ ๕ คือพระเจ้าลิไทยอาญาโปรดฯ ให้หล่อขึ้นราว พ.ศ. ๑๘๐๕ พระพุทธรูปราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดาก็คงจะหล่อขึ้นหลังเวลานั้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ.

๒๓๖๗-๒๓๘๔) เนื่องจากทรงสร้างวัดขึ้นใหม่และทรงบูรณะวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีการหล่อพระพุทธรูปขึ้นใหม่หลายองค์ ณ ที่นี้จะกล่าวเฉพาะแต่ที่สำคัญเท่านั้น คือพระพุทธรูปพระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธรูปพระพุทธรูปเสาชิงช้า

เรื่องราวมีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ราษฎรเรียกรัชกาลที่ ๑ ว่าแผ่นดินต้น รัชกาลที่ ๒ ว่าแผ่นดินกลาง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชดำริว่าถ้าเรียกเช่นนั้นรัชกาลของพระองค์ก็ต้องเป็นแผ่นดินสุดท้าย เป็นอับปางลงแก่พระราชวงศ์ ราว พ.ศ. ๒๓๘๕ หรือ ๒๓๘๖ จึงโปรดฯ ให้หล่อพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ สูง ๓ เมตร ด้วยสัมฤทธิ์ หุ้มทองคำทั้งองค์ ทรงเครื่องพระมหากิจจรพริตติ พระหัตถ์แสดงปางห้ามสมุทรประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม องค์ทางด้านทิศเหนืออุทิศถวายรัชกาลที่ ๑ ถวายพระนามว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์ทางด้านทิศใต้อุทิศถวายรัชกาลที่ ๒ ถวายพระนามว่า พระพุทธเสาชิงช้า และโปรดฯ ให้ราษฎรเรียกตามนั้น นอกจากนี้ยังทรงหล่อพระพุทธรูปยืนทรงเครื่องด้วยสัมฤทธิ์

หุ้มทองคำอีก ๒ องค์ประดิษฐานไว้ในหอพระ
สุราลัยพิมานในพระบรมมหาราชวัง ขนาด
ย่อมกว่าพระพุทธชอกฟ้าจุฬาโลกและพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย คือสูงเพียง ๒.๑๐ เมตร องค์
ที่ถวายนามว่าพระพุทธนฤมิตร ทรงพระราช
อุทิศเป็นส่วนพระราชกุศลสนองพระเดชพระ
คุณสมเด็จพระบรมชนกนาถ คือพระบาทสม
เด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย องค์ที่ถวายนาม
ว่าพระพุทธรังสฤษฎ์ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นการ
บำเพ็ญพระราชกุศลในส่วนพระองค์ (รูปที่ ๓
และ ๔)

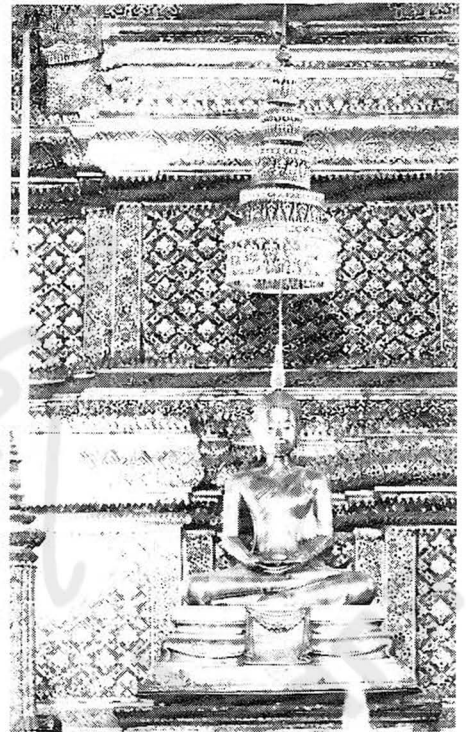
นอกจากนี้ยังโปรดให้คิดแบบพระพุท
รูป ๔๐ ปางขึ้นนับว่าเป็นพระพุทธรูปปาง
ต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังมีปรากฏอยู่ใน
หนังสือตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ของสม
เด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปวสยานุภาพอันจะขอคัด
มาลงไว้ดังต่อไปนี้

"มีกิตติการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นในรัช
กาลที่ ๓ อย่างหนึ่งเดิมพระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลให้เหมือนอย่างโบราณกษัตริย์ครั้ง
กรุงศรีอยุธยาได้เคยทรงบำเพ็ญ มีความปรากฏ
ในหนังสือพระราชพงศาวดารว่าสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถ ได้เคยทรงสร้างรูปพระโพธิสัตว์
ตามเรื่องนิบาตชาดกทั้ง ๕๐๐ ชาติ แต่พระ
บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรังเกียจว่า
รูปพระโพธิสัตว์ตามนิบาตชาดกนั้น เป็นรูปเทว
ดาก็มี มนุษย์ก็มี สัตว์เดรัจฉานก็มี ไม่สมควร
จะสร้างขึ้นเป็นเจดีย์วัตถุ จึงโปรดฯ ให้สม
เด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระปรมานุชิต
ชิโนรส ทรงเลือกค้นในคัมภีร์มีเรื่องพุทธประ
วัติ คัดเลือกพุทธอิริยาบถปางต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
นับรวมกับแบบเดิมเป็น ๔๐ ปาง แล้วทรงสร้าง
พระพุทธเจ้าปางต่าง ๆ ตามระเบียบนั้น ซึ่งเดี๋ยว
นี้ประดิษฐานอยู่ในหอราชกรมานุสรณ์ วัดพระ
ศรีรัตนศาสดาราม เป็นต้น แบบพระปางสมัยรัตน
โกสินทร์ ตำรามีฉบับอยู่ในหอพระสมุดฯ ได้คัด
มาพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้

๑. ปางทูลกริยา นั่งขัดสมาธิ พระ
หัตถ์ทั้งสองประสานพระอุระ
๒. ปางรับมรุปายาส นั่งห้อยพระ
บาท แบบพระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระชานุเป็น
กริยาอวยรับ
๓. ปางลอยถาด นั่งคุกพระชานุ พระ
หัตถ์ซ้ายหยางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาทรง

วางถาดลงในน้ำ

๔. ปางทรงรับพญาคา ยืนห้อยพระ
หัตถ์ซ้ายยืนพระหัตถ์ขวาเป็นกริยาจับ
๕. ปางมารวิชัย นั่งขัดสมาธิ พระ
หัตถ์ซ้ายหยางวางบนพระเพลา พระหัตถ์
ขวาคำว่งที่พระชานุ นิ้วชี้พระธรณี (ตรงกับ
ปางมารวิชัยแบบอินเดีย)
๖. ปางสมาธิ นั่งขัดสมาธิ หยางพระ
หัตถ์ทั้งสองประสานบนพระเพลา (ตรงกับ
ปางสมาธิแบบอินเดีย)
๗. ปางถวายเนตร ยืน พระหัตถ์ทั้ง
สองประสานที่พระเพลา
๘. ปางจงกรมแก้ว ยืนยกพระบาท
ซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระเพลา
๙. ปางประสานบาตร นั่งขัดสมาธิ
พระหัตถ์ซ้ายประคองบาตร พระหัตถ์
ขวาทรงลูบปากบาตร
๑๐. ปางจันสมอ นั่งขัดสมาธิ พระ
หัตถ์ซ้ายหยางวางบนพระเพลา พระหัตถ์
ขวาทรงผลเสมอ
๑๑. ปางลีลา ยกพระบาทซ้าย ห้อย
พระหัตถ์ซ้าย พระหัตถ์ขวายกเสมอพระอุระ
กริยาอย่างไกวพระพาหา (ตรงตามแบบอิน
เดีย)
๑๒. ปางประทานอหิภิกขุอุปสมบท
นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหยางวางบนพระ
เพลาพระหัตถ์ขวาทรงกวั
๑๓. ปางปลงกรรมฐาน ยืน พระหัตถ์
ซ้ายประสานพระเพลา ยืนพระหัตถ์ขวาออก
ไปเป็นกริยาจับ
๑๔. ปางห้ามสมุทร ยืน ยกพระหัตถ์
ทั้งสองป้องเสมอพระอุระ (แบบอินเดีย
เรียกว่าปางประทานอภัย)
๑๕. ปางอุ้มบาตร ยืน พระหัตถ์ทั้ง
สองประคองบาตร (พระปางอินเดียนั่งขัด
สมาธิพระหัตถ์ทั้งสองประคองบาตรเหมือน
กัน)
๑๖. ปางมุตตาทิจ นั่งขัดสมาธิ พระ
หัตถ์ซ้ายประคองบาตร พระหัตถ์ขวาลูบม
โนบาตร
๑๗. ปางพระเกศธาตุ นั่งขัดสมาธิ
พระหัตถ์ซ้ายหยางวางบนพระเพลา พระหัตถ์
ขวาลูบพระเศา
๑๘. ปางเสด็จลงเรือชานาน นั่งห้อย
พระบาทบนบัลลังก์ พระหัตถ์ซ้ายคว่ำวางบน

รูปที่ ๖ พระสัมพุทธพรรณี สมัยรัชกาล
ที่ ๕ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

รูปที่ ๗ พระนิรันตราย ในหอพระสุรา
ลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง

พระเพลา พระหัตถ์ขวายกเพียงพระอุระ (พระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทแบบอินเดีย ทำเป็นปางประทานปฐมเทศนา)

๑๘. ปางห้ามญาติ ยืน ห้อยพระหัตถ์ซ้าย ยกพระหัตถ์ขวาป้อง (แบบอินเดียเรียก ปางประทานอภัย)

๑๙. ปางพระปาเลไลยก์ นั่งห้อยพระบาทพระหัตถ์ซ้ายคว่ำบนพระเพลา แขนพระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ เป็นกิริยาทรงรับ

๒๐. ปางห้ามพระแก่นจันทร์ ยืน ห้อยพระหัตถ์ขวา ยกพระหัตถ์ซ้ายป้อง

๒๑. ปางนาคาโลก ยืน ห้อยพระหัตถ์ซ้ายยกพระหัตถ์ขวาเสมอพระอุระ มือพระหัตถ์ขวาลับมาข้างหลัง

๒๒. ปางปลงพระชนม์ นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายคว่ำบนพระชานุ พระหัตถ์ขวาประทับพระอุระ

๒๓. ปางรับอุทกถัง นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายคว่ำบนพระชานุ พระหัตถ์ขวาทรงบาตร

๒๔. พระสรงน้ำ ยืน ห่มเฉียงผ้าอุทกสาฎกห้อยพระหัตถ์ซ้าย พระหัตถ์ขวายกเสมอพระอุระเป็นกิริยาอุบพระกาย

๒๕. ปางยืน ห้อยพระหัตถ์ทั้งสอง

๒๖. ปางสิ้นชารารฐ นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายยกไว้ พระหัตถ์ขวาเป็นกิริยาจับน้ำ

๒๗. พระรำพึง ยืน พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระอุระ (ลังกาเรียกว่า ปางถวายเนตร)

๒๘. ปางสมาธิเพชร ขัดสมาธิไขว้พระชนม์พระหัตถ์ซ้ายหงายบนพระเพลาพระหัตถ์ขวาคว่ำบนพระชานุ (เหมือนปางมารวิชัย)

๒๙. ปางสำแดงชารธรรม นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายขวาจับพระชานุทั้งสอง

๓๐. ปางประดิษฐานพระพุทธบาท ยืน กดปลายพระบาท พระหัตถ์ทั้งสองประสานที่พระเพลา

๓๑. ปางสำแดงโอฬารนิมิต นั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ซ้ายป้องพระอุระ พระหัตถ์ขวาคว่ำบนพระชานุ

๓๒. ปางรับผลมะม่วง นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายคว่ำบนพระชานุ พระหัตถ์ขวาทรงผลมะม่วง

๓๓. ปางจับพระวัคคลี นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายคว่ำบนพระชานุ พระหัตถ์

ขวาห้อยลงที่พระชนม์เป็นกิริยาโบกพระหัตถ์

๓๔. ปางไสยา พระหัตถ์ขวาหนุนพระเศียรพระหัตถ์ซ้ายวางทอดลงไปตามพระกาย พระบาทซ้ายทับพระบาทขวา (ตรงกับปางเข้านิพพานของอินเดีย)

๓๕. ปางฉันทมรุปายาส นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายประคองลาด พระหัตถ์ขวาจุ่มลงในลาด

๓๖. ปางห้ามมาร นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาป้องที่พระอุระ

๓๗. ปางสนเข็ม นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองยกเสมอพระอุระ เป็นกิริยาจับด้ายข้างหนึ่งเข็มข้างหนึ่ง

๓๘. ปางซ้อครสาวก นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาเป็นกิริยาทรงเลือก

๓๙. ปางเปิดโลก ยืน พระหัตถ์ซ้ายขวาห้อยกางออกไป และกางนิ้วพระหัตถ์น้อยหนึ่ง

นอกจาก ๔๐ ปางที่กล่าวมานี้ ยังมีพระปางตอนแรกตรัสรู้ที่เรียกว่าเสด็จประทับเสด็จมหาสถานอีก ๗ ปางคือ

๑. สัตตมหาสถาน ที่ ๑ ปางนั่งสมาธิใต้ต้นโพธิ์

๒. ปางถวายเนตร ยืนประสานพระหัตถ์ที่พระเพลา

๓. ปางจงกรมแก้ว พระฉีกา พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระเพลา มีเรือนแก้ว

๔. ปางทรงพิจารณาพระธรรมในเรือนแก้ว นั่งขัดสมาธิหงายพระหัตถ์ทั้งสองประสานบนพระเพลา มีเรือนแก้ว

๕. ปางนั่งสมาธิใต้ต้นไทร

๖. ปางนาคปรก นั่งสมาธิใต้ต้นจิก

๗. ปางรับผลสมอบาตร เข้าสวด นั่งสมาธิใต้ต้นไม้เกด

ปางสัตตมหาสถานทั้ง ๗ นี้เห็นจะเป็นปางแรกที่ทำชักเยื้องออกไปเพื่อให้มีเรือนแก้ว และต้นไม้ประกอบ พระพุทธรูปก็ชักกับปางที่กล่าวมานี้ ๔๐ นั้น

มีพระปางต่าง ๆ อีกอย่างหนึ่ง กำหนดตามพระคระห์สำหรับบูชา เนื่องด้วยพิธีศึกษา

รูปที่ ๔ พระพุทธรูปทรงเครื่อง สมัยรัชกาลที่ ๔ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

คือตำราอิหร) จะเกิดตำราขึ้นเมื่อใดหาทราบ
ไม่ แต่มีอยู่ในสมุดตำราฉบับหลวงเล่มเดียวกับ
ตำราพระพุทธรูป ๔๐ ปาง ซึ่งกล่าวมาแล้ว คือ
พระอาทิตย์ พระถวายเนตร
พระจันทร์ พระห้ามสมุทร
พระอังคาร พระไสยา (ในรัชกาลที่ ๕
ทรงเปลี่ยนเป็นพระคันธารราษฎร์)
พระพุท พระอุ้มบาตร
พระพุกัสบดี พระสมาธิ
พระศุกร์ พระรำพึง
พระเสาร์ พระนาคปรก
พระราหู พระปลาโลมย์
พระเกตุ พระขัดสมาธิเพชร นั่งสมาธิ
พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ตามตำรา
ที่กล่าวมานี้ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างไว้แต่ ๓๓ ปาง เว้น
๗ ปาง คือ ปางมารวิชัย ๑ ปางสมาธิ ๑ ปาง
ห้ามญาติ ๑ ปางยืน ๑ ปางคันธารราษฎร์ ๑ ปาง
ขัดสมาธิเพชร ๑ ปางไสยา ๑ และมีปางนาค
ปรกในปางกรัดเพิ่มเข้าด้วยเป็น ๓๔ ปาง พระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าไว้
ในหนังสือพระราชพิธี ๑๒ เดือนว่า พระปาง
เหล่านี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะ
ทรงพระราชดำริไว้ประการใดหาทราบไม่
แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชดำริเห็นว่าเป็นเค้าเงื่อนขบถกลอยู่ จึง
โปรดฯ ให้หล่อเป็นฐานเจียงเดิมขึ้นอีกชั้น ๑
แล้วให้กะไหล่ทองคำ บุกปาง เมื่อเสร็จแล้ว
โปรดฯ ให้จารึกทรงพระราชอุทิศแด่พระแผ่นดิน
ดินในกรุงทวารวดีศรีอยุธยาโบราณและกรุงธนบุรี

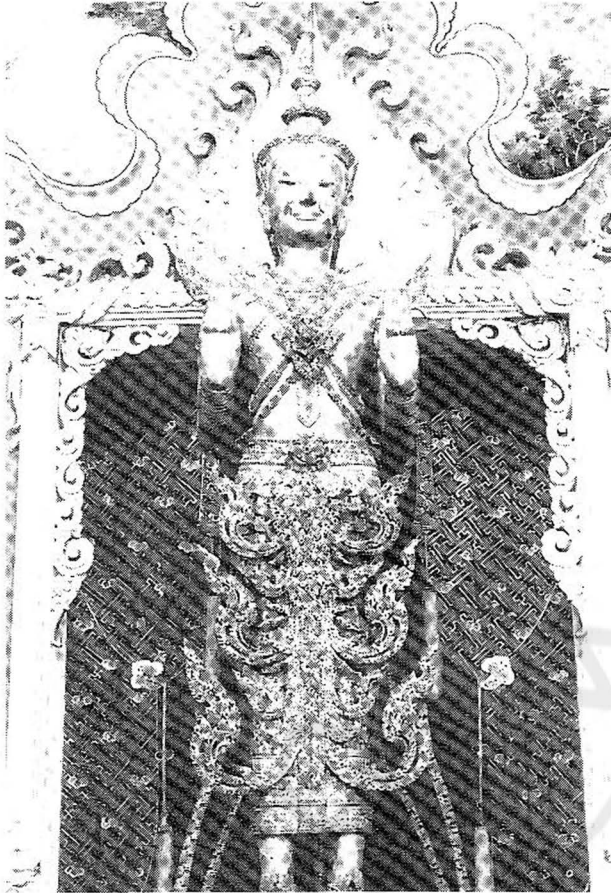
สำหรับพระพุทธรูปสำคัญอื่น ๆ ที่สร้าง
ในรัชกาลที่ ๓ ก็มีดังต่อไปนี้คือ พระไสยาก่อ
อิฐถือปูนปิดทอง พระบาทประดับด้วยมุกเป็น
ลายมงคล ๑๐๘ ประการ ยาว ๕๐ สอก (๔๕
เมตร) อยู่ในวิหารทางทิศเหนือของวัดพระเชตุพน
อาจถือได้ว่าเป็นพระไสยาที่ใหญ่ที่สุดในประ
เทศไทย นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปโลกเชษฐ
ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดสุทัศน์
เทพวราราม พระพุทธรูปนันทคุณอุบลยพิตร
พระประธานวัดราชโอรส พระพุทธรูปไตรตน
นายก พระประธานองค์ใหญ่ในวิหารวัดกัล
ยาณมิตร พระเศรษฐมุนี หล่อด้วยทองแดง
จากอำเภอจีนทีก จังหวัดนครราชสีมา เป็น
พระประธานวัดราชนาค พระพุทธรูปมหาโลกา
ภินันท์หล่อด้วยทองแดงในคราวเดียวกัน เป็น

พระประธานที่วัดเฉลิมพระเกียรติ ทั้งสองวัดนี้
โปรดฯ ให้สร้างขึ้นใหม่
อนึ่ง ในรัชกาลนี้มีที่กรพบึงกับประเทศ
ลาวจึงได้พระพุทธรูปฝีมือลาวมาไว้ในกรุงเทพฯ
ด้วย เช่นพระเสริมแต่เดิมได้ประดิษฐานอยู่ที่
เมืองหนองคายต่อมารัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้
เชิญมาตั้งเป็นพระประธานในพระวิหารวัด
ปฐมวัน พระแซกคำ โปรดฯ พระราชทาน
พระยาราชมนตรี (กู) ไปตั้งเป็นพระประธาน
อยู่ ณ วัดคฤหบดี พระฉันทสมอเป็นพระพุท
ธรูปแบบจีนพระราชทานเจ้าจอมน้อย (สุหรา
นางง) ไปไว้ที่วัดอัปสรสวรรค์ ในสมัยนี้ยัง
นิยมดัดแปลงพระพุทธรูปพม่าซึ่งสลักจากหิน
อ่อนสีขาว (alabaster) เป็นพระพุทธรูปประ
ทับนั่งปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร ให้เป็นพระ
พุทธรูปแบบไทยโดยเติมขมวดพระเกศาและ
รัศมีเป็นเปลวทำด้วยทองหรือโลหะขมวด
ครอบลงไปบนพระเศียร เช่นพระประธานใน
พระอุโบสถวัดเทพธิดาเป็นต้น
สำหรับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ ๓ นี้ยังคงมีลักษณะคล้ายกับพระพุท
ธรูปที่หล่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ และ ๒
กล่าวคือพระพุทธรูปทรงเครื่องกึ่งทรงมงกุฎและ
เครื่องประดับคล้ายคลึงกัน ช่างได้หันมาเอาใจ
ใส่ในเครื่องประดับยิ่งกว่าสี่พระพักตร์ของ
พระพุทธรูป สำหรับพระพุทธรูปที่ครองจีวร
ตามธรรมดา สี่พระพักตร์ก็ยังคงสวยงามตาม
แบบรูปหุ่นอยู่

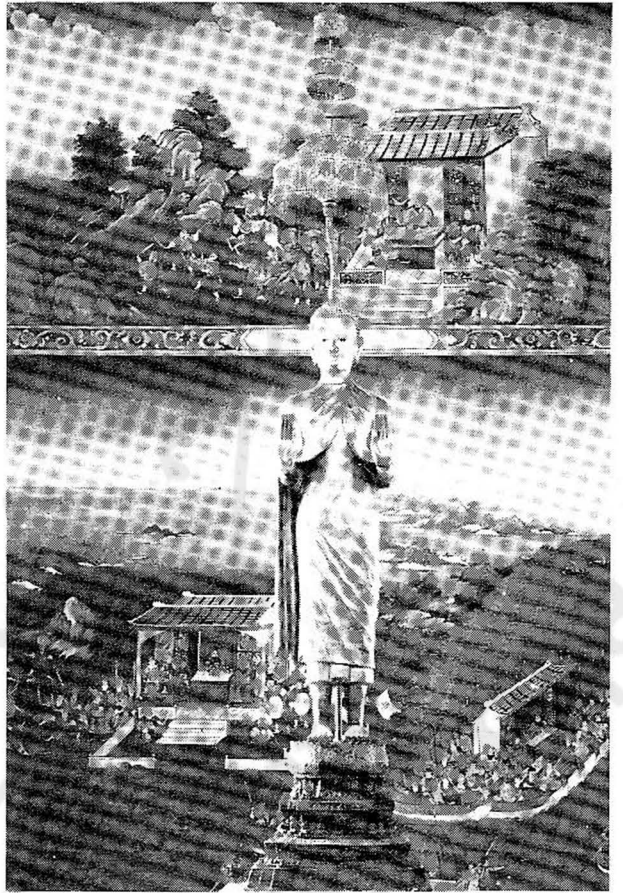
**ในสมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ.
๒๓๕๔-๒๔๑๑)** ได้โปรดฯ ให้คิดแบบพระ
พุทธรูปขึ้นใหม่คือไม่มีพระเกตุมาลาหรือพระ
มาลี เหนือพระเศียรก็มีพระรัศมีทีเดียว ครอง
จีวรห่มเฉียงมีริ้ว พระหัตถ์แสดงปางสมาธิ
และประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ความจริงพระ
พุทธรูปแบบนี้ได้ทรงคิดแบบขึ้นแล้วก่อนสว
ราชย์ คือพระสัมพุทธพรรณี ซึ่งเป็นพระสัม
พุทธธิงค์ให้หล่อทอง พระรัศมีรูปเปลว ทำด้วย
แก้วผลึก (รูปที่ ๖) โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ
พ.ศ. ๒๓๗๓ ครั้งยังทรงผนวชอยู่และเสด็จ
ประทับที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) ตาม
แบบอย่างพุทธลักษณะซึ่งทรงสอบสวนได้
สำเร็จแล้วจึงทรงบรรจุดวงพระขมพรรษา
และพระสุพรรณบัฏ ภายหลังได้เพิ่มบรรจุพระ

รูปที่ ๔ พระพุทธรูปคันธารราษฎร์ ปาง-
ขอม่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕

รูปที่ ๑๐ พระพุทธชริตญาณ ในวิหารแก้ว วัดบวรนิเวศวิหาร

รูปที่ ๑๑ พระพุทธรูปปัทมญาณิศาในวิหารแก้ว วัดบวรนิเวศวิหาร

บรมศาสดาที่ทูลเชิญมีปฏิหาริย์ขึ้นอีกประการหนึ่ง คือในวันพระดำหนักเป็นที่ทรงนมัสการและเป็นหอสวดมนต์ของพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายตลอดมาจนกระทั่งเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร ครั้นเมื่อเสด็จเสด็จถวัลราชสมบัติ จึงโปรดฯ ให้เชิญไปตั้งในการพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกเมื่อเสร็จการพระราชพิธีแล้วโปรดฯ ให้เชิญไปตั้งประดิษฐานบนฐานชุกชีพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แทนที่พระพุทธรูปซึ่งตั้งเชิญขึ้นไปไว้ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในพระบวรราชวัง (คือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ในปัจจุบัน)

ยังมีพระพุทธรูปแบบใหม่ในที่สำคัญอีกองค์หนึ่งคือพระนิรันตราย หล่อด้วยทองคำราว พ.ศ. ๒๔๐๓ โปรดฯ ให้สวมครอบพระนิรันตรายองค์เดิมซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบทวารวดีและชุดใต้ที่ดั่งศรีมหาโพธิ์ จึงหัดปราจีนบุรี ไว้ภายใน พระนิรันตรายทองคำที่โปรดฯ ให้หล่อขึ้นนี้มีฐานชั้นล่างหล่อด้วยสัม

ฤทธิ์เป็นที่สำหรับรับน้ำสรงพระมีท่อเป็นรูปสี่พระโคแสดงเป็นที่หมายพระโคจรของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นโคดมะ (รูปที่ ๑) แล้วโปรดฯ ให้หล่อด้วยเงินบริสุทธิ์เป็นคู่กันอีกองค์หนึ่ง องค์ซึ่งหล่อด้วยทองคำนั้นไว้สำหรับตั้งบนโต๊ะเบื่องขวาแห่งพระแท่นมณฑลในพระราชพิธีต่าง ๆ ครั้นภายหลังทรงพระราชดำริว่าพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย ซึ่งได้ทรงสถาปนาแพร่หลายไพบุลย์มากขึ้นจนมีผู้มีทรัพย์มีศรัทธาได้สร้างอารามประสงค์เฉพาะถวายให้เป็นอาวาสแก่พระสงฆ์ฝ่ายคณะธรรมยุติกนิกายมากขึ้นหลายพระอาราม ลัทธิธรรมวินัยนั้นก็รุ่งเรืองเจริญมากขึ้น ควรจะมีสิ่งซึ่งเป็นสำคัญสำหรับเป็นที่ระลึกสืบไป ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างหล่อพระพุทธรูปพิมพ์เดียวกันกับพระนิรันตรายทองคำและเงินด้วยทองคำเหลืองแล้วกะไหล่ด้วยทองคำ มีเรือนแก้วเป็นพุ่มพระมหาโพธิ์อยู่เบื้องหลัง มีอักษรขอมจำหลักลงในวงกลีบบัว เบื้องหน้า ๘ เบื้องหลัง ๘ เป็น

พระคุณนามแสดงพระพุทธรูป ตั้งแต่ ๑๐๓ สมุทราสมพุทฺธิ จนถึง ๑๓๖ บนมเรือนแก้ว เรือนเหนือพระพุทธรูปมีรูปพระมหามงกุฎ เรือนแก้วนี้ตั้งติดอยู่กับฐานชั้นล่าง โปรดฯ ให้หล่อขึ้นครั้งแรก ๑๘ องค์ เท่ากับจำนวนปีซึ่งได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติ แล้วทรงพระราชดำริว่าจะทรงหล่อปีละองค์ พร้อมกับเฉลิมพระชนมพรรษาทุกปีไป พระพุทธรูปที่ทรงหล่อใหม่นี้ถวายพระนามว่าพระนิรันตรายเช่นเดียวกัน แต่พระพุทธรูปยังหาได้กะไหล่ทองไม่พอดีเสด็จสวรรคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างกะไหล่ทองคำพระพุทธรูปทั้ง ๑๘ พระองค์เสร็จบริบูรณ์แล้ว จึงพระราชทานไปตามวัดพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย มีวัดบวรนิเวศวิหารเป็นต้น ตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วทรงสร้างพระราชทานพระอารามหลวงซึ่งเป็นฝ่ายธรรมยุติกาวัดละองค์ต่อมาสำหรับพระพุทธรูปสำคัญในรัชกาล

รูปที่ ๑๒ พระพุทธมุนุตลนาค ในวิหารแก่ง วัดบวรนิเวศวิหาร

ที่ ๔ ยังมีอีกดังต่อไปนี้คือ พระพุทธนฤมิต เป็นพระยืนทรงเครื่อง ประดิษฐานอยู่ที่บุษบก หน้าพระอุโบสถวัดอรุณฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างจำลองจากพระพุทธรูปจำลองพระองค์รัชกาลที่ ๒ ในหอพระสุราลัยพิมานดังกล่าวมาแล้ว โดยมีพระราชประสงค์จะเชิญไปประดิษฐานไว้ที่บุษบกนั้น แต่ยังไม่สำเร็จไปไม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เชิญไปประดิษฐานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ นอกจากนี้ก็มีพระพุทธรูปศิหิงค์ปฏิมากรซึ่งเป็นพระประธานในวัดราชประดิษฐ์ โปรดฯ ให้หล่อจำลองจากพระพุทธรูปศิหิงค์ซึ่งพระองค์ทรงนับถือมาก รวมทั้งพระศิหิงค์ซึ่งหล่อจำลองจากพระพุทธรูปศิหิงค์เช่นเดียวกันแต่ขยายให้ใหญ่ขึ้นบ้างจนประดิษฐานอยู่ที่ซุ้มพระนาค พระปฐมเจดีย์

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีพระพุทธรูปฝีมือลาวเช่นเดียวกัน เช่น

พระใส เดิมอยู่วัดเดียวกับพระเสริม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ

ให้เชิญลงมาจากเมืองหนองคาย ประดิษฐานเป็นพระประธานวัดปทุมวนารามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐

พระแสนเชิญมาจากถ้ำในแขวงเมืองมหาชัยในคราวเดียวกับที่เชิญพระใสลงมาประดิษฐานไว้ที่ในพระอุโบสถวัดปทุมวันด้วยกัน พระแสนเชิญมาแต่เมืองเชียงแตงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดหงส์รัตนาราม พระอินทร์แปลงเชิญมาแต่เมืองเวียงจันทร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ เดิมทรงพระราชดำริจะเชิญไปประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดมหาพฤฒาราม แต่ภายหลังโปรดฯ ให้เชิญไปประดิษฐานไว้ในพระวิหารวัดเสนาสน์ พระนครศรีอยุธยา

พระอรุณเรียกกันเป็นสามัญว่าพระแจ้ง หล่อองค์พระกับฉัตรด้วยทองสีด่างกัน เชิญมาแต่เมืองเวียงจันทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เชิญไปประดิษฐานไว้ในพระวิหารวัดอรุณราชวราราม ด้วยทรงพระราชดำริว่าพระนาม

พ้องกับวัดนั้น

ยังมีพระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามสมุทรหล่อด้วยสัมฤทธิ์ปิดทองอีกองค์หนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร มีจารึกที่ฐานว่าหล่อขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ (รูปที่ ๘) ถ้าเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปทรงเครื่องที่หล่อขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ และ ๓ จะเห็นว่ามีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่พระพุทธรูปทรงเครื่องที่หล่อในสมัยรัชกาลที่ ๔ ฝีมือดูจะดีกว่าเช่น ชายไหวชายแครงที่ประดับอยู่หน้าองค์พระพุทธรูปเบื้องล่างนั้นดูค่อนข้างทึบ ไม่โปร่งปลิวเหมือนพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยรัชกาลที่ ๑ และ ๓

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ.

๒๔๑๑-๒๔๕๓) ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประพาสประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ ขณะนั้นเป็นเวลาที่นักปราชญ์ชาวต่างประเทศกำลังค้นคว้าเกี่ยวกับกำเนิดของพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์และลงความเห็นว่าพระพุทธรูปรุ่นแรกชาวกรีก-โรมันเป็นผู้คิดค้นขึ้นก่อน และเรียกศิลปะแบบนั้นว่าศิลปะแบบคันธารราฐตามชื่อถิ่นกำเนิดคือแคว้นคันธาระทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย เมื่อเสด็จกลับมาแล้วจึงโปรดฯ ให้หล่อพระพุทธรูปคันธารราฐปางขอฝนขึ้น เป็นพระพุทธรูปยืนตามแบบศิลปะกรีก-โรมัน คือ มีพระเกศาเหมือนเส้นผมคนธรรมดาและมีมวยพระเกศาอยู่เหนือพระเศียร พระพักตร์เป็นแบบชาวตะวันตก คือจมูกโค้งปากเล็ก ครองจีวรห่มเฉียงมีริ้วเหมือนผ้าตามธรรมชาติ พระหัตถ์ขวากวักเรียกเม็ดฝน พระหัตถ์ซ้ายรองรับเม็ดฝน ฐานพระพุทธรูปก็มีลวดลายเป็นแบบกรีก-โรมัน (รูปที่ ๙) ตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมาจึงมีความคิดที่จะสร้างพุทธรูปให้มีลักษณะเหมือนสามัญชนยิ่งขึ้น เช่น พระไสยาที่วัดราชสิทธารามซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบ เป็นต้น

สำหรับพระพุทธรูปสำคัญที่รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างอีกก็เป็นต้นว่า พระพุทธรูปยืน ๓ องค์ในวิหารแก่ง วัดบวรนิเวศ คือ พระพุทธรูปวชิรญาณ เป็นพระยืนทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช (รูปที่ ๑๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้น ทรงพระราชอุทิศถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยฐานที่

รูปที่ ๑๓ พระพุทธรูปปูนปั้น
ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี
เป็นผู้ปั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

ได้เคยทรงครองวัดบวรนิเวศ ปิดทองเสร็จแล้ว
เชิญไปประดิษฐานไว้ในวิหารแก่งด้วยกันกับ
พระพุทธรูปญาคอกะ แล้วมีการสมโภช ๓ วัน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ พระพุทธรูปญาคอกะเป็น
พระยืนคลุมจีวรสองพระอังสา (รูปที่ ๑๑)
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯ ให้สร้างขึ้น ทรงอุทิศถวายสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
พระบรมราชอุปัชยาจารย์ ประดิษฐานไว้เหนือ
ที่บรรจุพระอังคาร ที่ในพระวิหารแก่ง เฉลิม
พระเกียรติที่ทรงครองวัดบวรนิเวศด้วย
พระสมุทรมินนาทเป็นพระยืนห้ามสมุทร
หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ขัดแต่งเกลี้ยงพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างเมื่อ
ครั้งทรงผนวชเป็นสามเณร ใน พ.ศ. ๒๔๐๘
ประดิษฐานไว้ที่พระบันหย้า อันเป็นที่เสด็จ
ประทับ และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายพระนาม
ว่าพระสมุทรมินนาท เพราะเหตุที่พระบาทสม
เด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหล่อพระพุท
ธูปองค์นี้ด้วยทองคำซึ่งตกกับนายบำรุง
ราชบทมาลัย เมื่อตามเสด็จทะเลในรัชกาลที่ ๔
ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติแล้ว โปรดฯ ให้กะ
ให้หล่อทองและจารึกความไว้ที่ฐานพระพุทธรูป
พระพุทธรูปชริตญาณและพระพุทธรูปญาคอก
ะนั้นนั้นถ้าสังเกตแล้วจะเห็นได้ว่าพระพุท
ธูปชริตญาณนั้นคงหล่อตามแบบพระพุทธรูป
ฉลองพระองค์ในหอพระสุราลัยพิมาน ด้วย
เหตุนี้ชายเฝ้าชายแครงจึงมีลักษณะอ่อน
ช้อยคล้ายคลึงกัน แต่ที่บทรวงและสายรัดองค์
ก็มีลักษณะผิดแปลกออกไปซึ่งสื่อให้เห็นว่า
หล่อขึ้นภายหลัง สำหรับพระพุทธรูปญาคอกะ
นั้นเนื่องจากหล่อขึ้นในตอนต้นสมัยรัชกาลที่
๕ คือ พ.ศ. ๒๔๒๘ พระเศียรจึงยังไม่มีพระ
เกตุมาลา และจีวรและสบงยังคงทำคล้ายผ้า
ธรรมดาตามแบบพระนิรันตราย
ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏว่าต่อมา
ช่างได้หันกลับไปสร้างพระเกตุมาลาหรือพระ
เมาลีบนเศียรพระพุทธรูปดั้งเดิม และส่วนใหญ่
รั้วจีวรก็หายไปด้วย พระพุทธรูปกลับแสดง
ปางมารวิชัยและประทับนั่งขัดสมาธิราบใหม่
นอกจากนี้ในรัชกาลที่ ๕ ก็มีพระพุท
ธูปอังคีรส ซึ่งโปรดฯ ให้หล่อขึ้นเมื่อทรงสถาปนา
วัดราชบพิธกะให้หล่อทองคำทั้งพระองค์ สำหรับ

พระพุทธชินราชที่วัดเบญจมบพิตรนั้น ในสมัย
รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงสร้างวัดเบญจมบพิตร เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๒ ทรงพระราชดำริหาพระพุทธรูปที่จะ
ตั้งเป็นพระประธานในพระอุโบสถ ทรงเห็น
ว่าพระพุทธชินราชในพระวิหารทิศตะวันตก
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลกมี
ลักษณะงามสมควรเป็นพระประธานได้ แต่ครั้น
จะโปรดฯ ให้เชิญลงมา ก็ทรงเห็นว่าราษฎร
ชาวณฑลฝ่ายเหนือที่เคารพบูชากัน
โหม่นมั่ง จึงโปรดฯ ให้ช่างจำลองถ่ายแบบพระ
พุทธชินราชใหม่ ได้เสด็จขึ้นไปสมโภชพระ
พุทธชินราชและทรงเททองพระปฏิมากรองค์
ใหม่เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ เสร็จแล้ว
โปรดฯ ให้เชิญลงมาตกแต่งที่โรงหล่อฝั่งธนบุรี
สำเร็จเรียบร้อยแล้วโปรดฯ ให้แห่มาประดิษฐาน
เป็นพระประธานในพระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๑๓
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงถวายสายสะพาย
เครื่องราชอิสริยาภรณ์พระรัตนราชวราภรณ์
เป็นพุทธบูชา ปิดทองแล้ว มีการสมโภช ๓ วัน
อย่างไรก็ดีถ้าพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าพระพุท
ธชินราชองค์จำลองนี้ทางผู้พระองค์จริงได้ไม่
พระพุทธรูปสำคัญองค์อื่น ๆ ในรัชกาล
นี้ก็มีคือ พระพุทธนวลิน้อยซึ่งพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้
หล่อจำลองตามแบบพระพุทธรูปสี่ ซึ่ง
พระพุทธรูปแบบเชียงแสนหรือทางภาคเหนือ
ของประเทศไทย มีลักษณะงดงาม ประดิษฐาน
ไว้ ณ ศาลาการเปรียญคือพระที่นั่งทรงธรรม
ในวัดเบญจมบพิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ ภายหลัง
โปรดฯ ให้ย้ายไปประดิษฐานไว้ในพระ
วิหารสมเด็จพระรัตนวงษมหาราชเช่นเดียวกัน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓

นอกจากนี้ก็มีพระสัมพุทธพรณีจำลอง
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯ ให้จำลองถ่ายแบบพระพุทธรูปพระสัม
พุทธพรณีองค์เดิมของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหล่อขึ้นใหม่ ตั้งพระราชพิธี
หล่อที่วัดราชธาตุ ท้าวพระราชพิธีพุทธาภิเษก
ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒
ทรงตั้งพระราชหฤทัยจะประดิษฐานไว้ในพระ
อุโบสถวัดราชธาตุซึ่งได้ทรงปฏิสังขรณ์
ยังมีทันได้เชิญไปประดิษฐานก็เสด็จสวรรคต
ครั้งการเขียนภาพหุ่นพระอุโบสถสำเร็จแล้ว
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึง

โปรดฯ ให้แห่พระสัมพุทธพรณีไปประดิษ
ฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถเมื่อวันที่
๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

พระพุทธรูปกรมหลวงราชบุรีดิเรก
สมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ
ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรากร
ปั้นหุ่นหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ กะไหล่ทอง
คำทั้งพระองค์ เมื่อทรงสร้างวัดนิเวศธรรมประ
วัติขึ้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนคร
ศรีอยุธยาแล้วโปรดฯ ให้แห่ไปประดิษฐานใน
พระอุโบสถเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔

ได้กล่าวมาแล้วว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕
เป็นต้นมาก็มีความพยายามที่จะแก้ไขพระพุท
ธรูปให้มีลักษณะเหมือนสามัญชนยิ่งขึ้น ใน
พ.ศ. ๒๔๗๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงหล่อพระพุทธรูปพระพุท
ธมุนัสสากคฤทศถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรสและโปรดฯ
ให้ประดิษฐานไว้ในวิหารเก๋งวัดบวรนิเวศ
พระพุทธรูปองค์นี้แม้มีพระเกตุมาลาแต่ก็ทรง
จิวรแบบผ้าตามธรรมชาติ (รูปที่ ๑๒)

ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อฉลองพระพุท
ธศาสดาครบ ๒๕๐๐ ปี ก็มีความพยายามที่จะ
สร้างพระพุทธรูปแบบรัตนโกสินทร์ จึงมอบ
ให้ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้คิดแบบ
ทำนุนิยมในพระพุทธรูปสุโขทัยปางลีลา จึง
นำพระพุทธรูปสุโขทัยปางลีลามาเป็นแบบ
อย่างแต่แก้ไขลักษณะให้เหมือนสามัญชนยั
งขึ้นเช่นมีกล้ามเนื้อ ทรงจิวร เป็นริ้วตามแบบ
ธรรมชาติ (รูปที่ ๑๓) เป็นต้นแบบของพระ
พุทธรูปที่จะประดิษฐาน ณ พุทธมณฑล ตำบล
ศาลายา จังหวัดนครปฐม แต่พระพุทธรูป
แบบนี้ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ประชาชน
ในสมัยปัจจุบันก็ยังหันไปสร้างพระพุท
ธรูปตามแบบเก่า สุดแท้แต่ว่าผู้สร้างจะนิยม
แบบใด

เกี่ยวกับพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์นี้
ขอกว่าถึงพระชัยและพระแก้วประจำรัชกาล
ด้วย

พระชัยหรือพระชัยวัฒน์นั้นโปรดฯ
ให้หล่อขึ้นพุทธศักราช เป็นพระพุทธรูปปางมาร
วิชัย พระหัตถ์ซ้ายถือคฑาปัดร ประทับนั่ง ขัด
สมาธิเพชรมีฉัตร ๕ ชั้นกั้นอยู่ข้างบน สำหรับ
เชิญเข้าในการพระราชพิธีและนำเสด็จเวลา
เสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัดหรือใน

การสงคราม
พระชัยหรือชัยวัฒน์ในสมัยรัชกาลที่
๓ ทรงจิวรทำด้วยทองลงยาและผ้าทิพย์หน้า
ฐานก็ทำด้วยทองลงยาเช่นเดียวกัน

พระชัยวัฒน์สมัยรัชกาลที่ ๔ ไม่มีพระ
เกตุมาลาหรือเมลาตี ทรงจิวรเป็นริ้ว แต่ส่วน
อื่นก็คงเหมือนตามแบบเดิมทุกประการ

พระชัยวัฒน์รัชกาลที่ ๕ ยังคงไม่มี
พระเกตุมาลา แต่ในรัชกาลต่อมาจนถึงรัชกาล
ปัจจุบันกลับมีพระเกตุมาลาใหม่พระชัยเหล่านี้
เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กเสด็จวดในการโยก
ย้าย (รูปที่ ๑๔)

สำหรับพระแก้วประจำรัชกาลนั้น ใน
รัชกาลที่ ๑ ก็มีพระแก้วมรกตซึ่งทรงได้มาแต่
เมืองเวียงจันทน์ ตามตำนานกล่าวว่าเป็นพบใน
เจดีย์ที่เมืองเชียงทราย เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๑๗
ต่อมาได้ตกไปอยู่เมืองลำปาง เชียงใหม่ และ
เวียงจันทน์ ตามลำดับจนกระทั่งรัชกาลที่ ๑
เมื่อยังดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยามหาษัตริย์ศึก
ในสมัยกรุงธนบุรีเสด็จไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้
และทรงนำกลับมายังประเทศไทยใน พ.ศ.
๒๓๒๑ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สำหรับฝีมือนั้นอาจเป็นศิลปะเชียง
แสนรุ่นหลัง หรือเชียงใหม่เพราะประทับนั่ง
ขัดสมาธิราบ แต่บางท่านก็กล่าวว่าเป็นฝีมือ
ช่างอินเดียใต้หรือลังกา เพราะทำปางสมาธิซึ่ง
ปกติช่างไทยไม่นิยม และพระพักตร์ก็ละม้าย
ไปทางพระพุทธรูปอินเดียใต้หรือลังกาด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ทรงได้พระพุท
ธบุษรัตนจักรพรรดิพิมลมณีมีนเป็นพระแก้ว
ขาวมาจากเมืองนครจำปาศักดิ์ สูงประมาณ
๑๒ นิ้ว (๓๐ ซม.) เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ
ประทับนั่งขัดสมาธิราบ

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงสร้างพระ
พุทธรัดนสถานถวายในพระบรมมหาราชวัง
ในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดฯ ให้อัญเชิญไป
ประดิษฐานในพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวัง
ดุสิต

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงมีพระแก้ว
นามว่าพระนางสาวาสดีเรือนแก้วซึ่งได้มาจาก
เมืองเวียงจันทน์ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ
ประทับนั่งขัดสมาธิราบ มีเรือนแก้วอยู่เบื้องหลัง
สมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงใช้พระแก้วเชียง
แสนซึ่งเป็นพระพุทธรูปของเดิม ปางสมาธิ

ประทับนั่งขัดสมาธิราบ

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระแก้วหลายองค์แต่องค์ที่สำคัญคือพระพุทธรูปรัตนน้อย ซึ่งเป็นพระแก้วสีขาวที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ

สมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระแก้วมรกตน้อยซึ่งสลักจากแก้วมรกตในประเทศสเปน เป็นพระพุทธรูปซึ่งมีรัศมีเป็นรูปบัวตูม ครองจีวรเป็นริ้วปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างเป็นแบบตะวันตก เพราะช่างสเปนเป็นผู้สลัก นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปเพชรญาณ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแก้วผลึก สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสถวายแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระแก้วขาวปางสมาธิขัดสมาธิราบซึ่งคงเป็นแบบศิลปะเชียงแสนรุ่นหลังหรือเชียงใหม่

ในรัชกาลที่ ๗ ทรงได้พระแก้วเขียวปางสมาธิสูงประมาณ ๗ ซม. จากจังหวัดเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ถวายพระนามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่าพระแก้วนิลกันฐพรพาอัป

พระชัยวัฒน์และพระแก้วที่กล่าวมาข้างต้นส่วนใหญ่ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในหอพระสุราลัยพิมานในพระบรมมหาราชวัง เป็นอันจบเรื่องพระพุทธรูปสำคัญสมัยรัตนโกสินทร์แต่เพียงเท่านี้

หนังสืออ้างอิง

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, ๒, ๓, ๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ ของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ตำนานพระพุทธรูปสำคัญของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ตำนานพระพุทธรูปสำคัญของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

พระมหาปราสาทและพระราชนิเวศน์สถานในพระบรมมหาราชวัง ของ ม.ร.ว.แสงสุรย์ อดาวลีย์ กรมการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักพระราชวังจัดพิมพ์

ตำนานพระชัยวัฒน์และพระแก้วประจำรัชกาลของ ส.พลายน้อย

รูปที่ ๑๔ พระชัย ในหอพระสุราลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง